

СОЦІАЛЬНІ НАСЛІДКИ КОРИСЛИВОЇ НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена проблемі дослідження соціально-економічних, соціокультурологічних та соціально-психологічних негативних змін, спричинених розвитком корисливої насильницької злочинності.

Статья посвящена проблеме изучения социально-экономических, социокультурных и социально-психологических негативных изменений, обусловленных развитием корыстной насильственной преступности.

The article is devoted to the problem of research of socio-economic, socially cultural and socially psychological negative changes, caused development of mercenary violent criminality.

Поштовхом до кримінологічного осмислення проблеми наслідків злочинності стало обговорення цього питання на V Конгресі ООН по попередженню злочинності і поведженню із правопорушниками (Женева, Швейцарія 1-12 вересня 1975 р.), де проголошувалась перспективність розгляду злочинності у зв'язку із її економічними і соціальними наслідками. Зазначалося, що для більш ефективної боротьби зі злочинністю необхідно істотно розширити обсяг знань про вплив злочинності на різні верстви населення, економіку, національний розвиток та рівень життя [1]. Деякі міркування з приводу наслідків злочинності висловлювали Н.Ф. Кузнецова [2] й А.Е. Жалінський [3]. Натомість найбільший вклад у розробку поняття «соціальних наслідків злочинності» зробив М.М. Бабаєв [4]. Під останніми розуміється: реальна шкода, спричинена злочинністю суспільним відносинам, що знаходить свій вираз у сукупності причинно пов'язаних із злочинною поведінкою прямих і непрямих, безпосередніх і опосередкованих негативних змін (шкоди, збитків, утрат), яких у кінцевому результаті зазнають соціальні (економічні, моральні, правові) цінності, а також сукупність економічних витрат суспільства на організацію боротьби зі злочинністю [4].

З наведеного убачається дворівневий підхід до аналізу соціальних наслідків: у площині корисливих насильницьких злочинних проявів та надбудові вищого порядку узагальнення, що відбиває соцієтабельні негативні зміни системно-структурного значення. Логічно розпочати аналіз із прямої шкоди, що спричиняється вчиненими корисливими насильницькими злочинами¹. Пропонуємо класифікувати її види на фізичну, матеріальну та моральну.

Вимірювання фізичної шкоди від корисливих насильницьких злочинів пропонуємо здійснити в два етапи. Спочатку проаналізувати чисельність потерпілих від найбільш представницької категорії корисливих насильницьких злочинів: грабежів, розбоїв та вимагань. Принагідно відмітимо, що загальнодержавне статистичне спостереження не фіксує чисельність потерпілих від інших різновидів корисливих насильницьких посягань (бандитизму, незаконного заволодіння транспортними засобами тощо). Разом з тим аналіз оприлюднених даних стосовно

---

¹ До останніх ми відносимо злочини, вчинені з корисливих мотивів насильницькими способами дії. Зокрема це: умисні вбивства з корисливих мотивів та вчинені на замовлення, бандитизм, грабежі, розбої, вимагання, незаконне заволодіння транспортними засобами, незаконне позбавлення волі та викрадення людини в частині вищезазначених дій.

вбитих осіб вважаємо некоректним, оскільки диференціації за мотивами вбивств на статистичному рівні, на жаль, не провадиться. Другий етап пізнання варто присвятити оцінці тяжкості заподіяної фізичної шкоди потерпілим. Оскільки подібної інформації офіційна статистика не містить, гадаємо є сенс оперувати результатами власного емпіричного дослідження. Але спочатку проаналізуємо показники чисельності потерпілих від грабежів, розбоїв та вимагань в Україні, що відображені у таблиці.

Показники	Р О К И						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Число потерпілих від грабежів, розбоїв, вимагань	27557	43636	47732	55446	49437	38915	32670
Приріст / зменшення до 2002 р. (%)	-	58,3	73,2	101,2	79,3	41,2	18,5
Приріст / зменшення до попереднього року (%)	-	58,3	9,4	16,1	-10,8	-21,2	-16,0
Частка від загального числа потерпілих (%)	10,7	12,4	14,5	17,9	19,4	16,9	15,2

За 7-річний період порівняння були визнані потерпілими від грабежів, розбоїв і вимагань 295 393 громадянина. Дана цифра прирівнюється до чисельності населення обласного центру Центральної України, наприклад, Кіровограда або Черкас. Зважимо, що в основному йдеться про тяжкі та особливо тяжкі посягання. Слід оцінити обсяги так званої природної латентної віктимізованості – фактично існуючого контингенту реальних потерпілих від корисливих насильницьких злочинів, які з різних причин не заявили органам кримінального переслідування про подію злочинного посягання проти них. За даними опитування громадян¹, таких жертв було виявлено 54%, відповідний коефіцієнт латентності становив 0,54. Екстраполяція цього показника на увесь контингент латентно віктимізованих жертв корисливого насильства дозволяє висунути гіпотезу про те, що в середньому трохи більше половини жертв корисливих насильницьких злочинів не скористалися встановленим порядком юридичного захисту.

Висновки про характер спричиненої фізичної шкоди пропонуємо зробити за результатами вибіркового узагальнення судової практики². Із загального числа потерпілих по кримінальних справах (1637) заподіяно такі наслідки: смерть – 404 особи³, або 24,7%, тяжкі тілесні ушкодження – 164 (10,0%) особи, середньої тяжкості тілесні ушкодження – 245 (14,9%) особи, легкі тілесні ушкодження – 502 (30,7%) осіб, не спричинено фізичної шкоди здоров'ю – 322 (19,7%) осіб. З наведеного вбачається, що при корисливих насильницьких посяганнях превалюють тяжкі форми насильства, наслідками яких є заподіяння смерті та різного ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

Проблема вимірювання майнової (матеріальної) шкоди від корисливих насильницьких злочинів стоїть вельми нагально, зважаючи на статистичну неврахованість суми цих збитків. Єдиним джерелом інформації можуть слугувати узагальнені матеріали судової практики. Аналіз останніх засвідчив досить строкату картину судового забезпечення відшкодування матеріальної шкоди, заподіяної корисливими насильницькими злочинами. По 221 кримінальній справі (19,7%) із 1122 не було заявлено цивільного позову, в основному з причин часткового або повного добровільного відшкодування обвинуваченим (його законними представниками) матеріальних збитків у процесі досудового розслідування, а також у зв'язку із поверненням безпідставно набутого злочинним шляхом майна власнику, внаслідок чого потерпілі не мали

¹ Опитування населення проводилося автором у Харківській і Черкаській областях у 2008 р. В ньому взяло участь 1104 респонденти.

² Всього узагальнено 1122 кримінальні справи по злочинах, перелік яких наводився раніше.

³ Масив узагальнених кримінальних справ по умисних вбивствах із корисливих мотивів та вчинених на замовлення складав 336 одиниць.

матеріальних претензій до злочинців. Мотивами незаявлення цивільних позовів з боку потерпілих, напевно, була й очевидна неплатоспроможність злочинців, а також юридична непередставленість їх інтересів на досудовому слідстві та під час судового розгляду. По 71 кримінальній справі (6,3 %) суди при винесенні вироку залишали цивільний позов без розгляду по причині неявки цивільного позивача або його представника у судове засідання, а також через ненадання доказів розрахунку суми матеріальних збитків. Чи скористалися потерпілі можливістю заявити позовні вимоги у порядку цивільного судочинства, залишається невідомим. Нерідко суди зменшують розмір відшкодування заподіяних матеріальних збитків від суми, заявленої у цивільному позові по кримінальній справі. Загалом по матеріалах 830 кримінальних справ розмір прямої матеріальної шкоди, що підлягала відшкодуванню, сягав 492 385 грн. Розрахунки цієї суми включили вартість викраденого майна, відшкодування вартості зіпсованих або знищених речей, витрати на стаціонарне лікування, ліки і протезування, витрати на поховання. Непряма матеріальна шкода передбачала майже 56 тисяч гривень судових витрат, що в основному склалися із сум, витрачених на проведення експертиз, компенсації проїздів свідкам, зберігання і пересилання речових доказів. Отже, за даними нашого вибіркового дослідження, «ціна питання» матеріальних збитків від корисливих насильницьких злочинів склала понад півмільйона гривень.

Спроба визначити розміри немайнової (моральної) шкоди показала наступне. Назагал відмічаємо остаточну несформованість громадської думки щодо етичності грошового виміру моральних чи фізичних страждань. Суспільний стереотип самотужки переживати своє горе у разі вбивства близьких осіб, а також схильність громадськості частково перекладати провину за корисливі насильницькі напади на жертв, у більшості випадків стають на заваді відшкодування заподіяної моральної шкоди в повному обсязі. Якщо злочинці повернули викрадене майно, або бодай частково компенсували матеріальні збитки, мова про відшкодування моральної шкоди вже не йшла, не в останню чергу через неплатоспроможність більшості винних. За даними узагальнення судової практики, лише по 385 (34,3 %) кримінальних справах були заявлені цивільні позови про відшкодування фізичних, душевних, психічних страждань, по решті 737 (65,7 %) – ні. Вражає судова оцінка характеру та обсягу страждань, виражена загальним розміром моральної шкоди по заявлених позовах – 5 652 000, що в 11 разів перевищує розміри матеріальної шкоди. І це лише сума моральних втрат підрахована у понад третині кримінальних справ. Зрозуміло, що якби усі потерпілі у порядку кримінального судочинства звернулися за відшкодуванням моральної шкоди, то цифра компенсації була б набагато більшою.

За матеріалами кримінальних справ не можна відстежити обсяг матеріальних та моральних збитків від корисливих насильницьких злочинів, які були стягнуті в порядку цивільного судочинства. Втім, логічно припускати існування певного навантаження на держбюджет за рахунок призначених на постійній основі соціальних виплат по втраті годувальників непрацездатним особам, які перебували на утриманні потерпілих, пенсійних виплат за встановленою групою інвалідності, витрат на необхідний догляд за потерпілими інвалідами, на періодичне санаторно-курортне лікування та оздоровлення, страхові виплати клієнтам фонду соціального страхування від нещасних випадків тощо.

Безумовно, наша спроба продемонструвати наслідки корисливих насильницьких злочинів носить локальний характер, бо вона здійснена здебільшого на матеріалах вибіркового узагальнення судової практики. Успішне вивчення даної проблеми залежить від належного статистичного забезпечення, чого, на жаль, нині не існує. Звичайно, ті мільйонні матеріальні та моральні збитки, що вдалося підрахувати, й орієнтовні коефіцієнти латентної віктимності потерпілих можна розцінювати лише як вихоплений фрагмент реальної кримінальної дійсності. Однак навіть така фрагментарність дослідження вражає уяву про «ціну» вчинюваних корисливих насильницьких злочинів для суспільства і держави, що включає обсяг людських втрат, пошкодженого здоров'я, не говорячи вже про розмір матеріальних збитків чи грошового еквіваленту моральних страждань. Зрозуміло, що обсяги та розміри наслідків корисливих

насильницьких злочинів причинно залежать від їх рівня та динаміки з урахуванням показників латентизації.

Разом з цим варто вказати ще один важливий аспект. Досі йшлося про реальні наслідки злочинних проявів, ті негативні зміни в оточуючій дійсності, які відбулися завдяки цілеспрямованій злочинній активності певного кола осіб. Їх можна назвати первинними. А чи завжди встановлюються особи, винні у вчиненні цих злочинів, і чи всі вони затримуються органами кримінального переслідування? Напевно, ні. Справді, за даними статистики ДІТ МВС України залишок нерозкритих злочинів минулих років на початок 2008 р. становив: умисних вбивств (замахів) – 7 103, бандитизму – 13, грабежів – 211 426, розбоїв – 17 951 [5]. Із наведеного числа умисних вбивств не впливає кількість вчинених умисних вбивств із корисливих мотивів та на замовлення. Напевно, завчасна спланованість більшості з них і стала на заваді розкриття, тому поза сумнівом значна представленість вбивств досліджуваної нами категорії. Важко пояснити відсутність серед цих показників вимагань, адже відомо їх неповне розкриття. Втім, навіть за неповними даними, 229 377 нерозкритих грабежів і розбоїв говорять про те, що приблизно стільки ж злочинців залишилися невиявленими або незатриманими. А скільки із них, залишаючись непокараними, вдалися до повторних злочинних дій? Думається, немало. Звідси впливає небезпека потенційних злочинних наслідків, які умовно можна назвати вторинними, або наслідками наслідків. Те саме стосується і латентних корисливих насильницьких злочинів, а також латентної віктимності. Загроза вторинних наслідків корисливих насильницьких злочинів, що залишилися поза правовою оцінкою з боку органів кримінальної юстиції, з одного боку, звернена до невизначеного кола потенційних жертв, а з другого – спрямована на повторну віктимізацію осіб, які знехтували правом кримінально-правового захисту.

Отже, первинні соціальні наслідки корисливих насильницьких злочинних дій виступають базовим елементом причинного ланцюга, розгортання якого може здійснюватися на вторинному та похідних від нього рівнях спричинення негативних змін, що зазнають найвищі соціальні блага – власність, фізичний та психічний статуси особи, громадська безпека.

Назріла необхідність звернутися до більш високого рівня узагальнення – соціальних наслідків явища корисливої насильницької злочинності. Доречно зазначити фактичну недослідженість зворотного впливу наслідків на хід соціально-економічного розвитку та стан самопочуття громадян, які змушені адаптуватися до існування в їх життєвому просторі надіндивідуальної руйнівної енергії корисливого насильства. Наявність принаймні генетичних зв'язків та зв'язків станів між явищем корисливої насильницької злочинності та явищем її соціальних наслідків не викликає сумнівів. Обидва феномени мають своє реальне буття, зазнають впливів від соціальної системи, при цьому видозмінюються й у зворотному порядку впливають на якісні характеристики суспільного розвитку. Водночас наслідки корисливої насильницької злочинності через посилення криміногенного потенціалу суспільства опосередковано впливають на відворення первинного явища. Слід мати на увазі, що майже не підлягають грошовому виміру ті негативні зміни, яких зазнає суспільне життя та суспільна свідомість від функціонування корисливої насильницької злочинності. На наш погляд, соціальні наслідки досліджуваного явища за характером негативних системно-структурних змін, до яких вони призводять, доцільно поділити на 3 великі блоки: соціально-економічні, соціокультурні, соціально-психологічні.

Соціально-економічні наслідки включають прямі і непрямі матеріальні збитки від функціонування злочинності взагалі і корисливої насильницької зокрема. За даними ООН, яка проводила комплексні дослідження у 64 країнах світу, збитки від злочинності у розвинених країнах становлять 5 % ВВП, у країнах, що розвиваються – 14 % [6]. Цілком очевидно, що Україна належить до другого із названих розряду країн. Втім, і дотепер загальні матеріальні збитки від злочинності статистично не обліковуються. Окремо виділяються лише збитки від злочинів у сфері економіки (у 2008 році показник яких наблизився до 2 млрд. грн.) і матеріальні

збитки по злочинах, вчинених організованими групами та злочинними організаціями (понад 1 млрд. грн.) [5]. На жаль, статистики матеріальних збитків від корисливої насильницької злочинності не ведеться. Припускаємо, що у рейтингу заподіяної шкоди різними видами злочинності корислива насильницька орієнтовано посідає четверту позицію, після економічної злочинності, загальнокримінальної корисливої та організованої, головним чином за рахунок немайнової (моральної) шкоди. За рівнем витрат на утримання правоохоронних органів Україна займає 69 місце в світі із 79 країн охоплених дослідженням ООН. Це показник становить близько 0,5 % від ВВП, тоді як Молдова витрачає 1,1 %, Грузія 1,2 %, Польща 0,9 % [7]. Чимала частка цих витрат спрямована на запобігання та протидію корисливій насильницькій злочинності системою органів кримінальної юстиції. На загальносуспільному рівні до соціально-економічних збитків первинного порядку вказаної злочинності слід віднести частку втраченого внаслідок злочинних проявів національного багатства, вимушені багатомільйонні витрати населення, підприємств, установ, організацій різних форм власності на систему технічного захисту товарно-матеріальних цінностей, купівлю громадянами засобів індивідуального захисту, оплату легальних і нелегальних договірних зобов'язань по охороні об'єктів банківської сфери, торгівлі, ігрових і розважальних закладів, супроводження транспортних перевезень, інкасаторських екіпажів, охорону складів і сховищ зберігання готової продукції, житла заможних співвітчизників. До цього слід додати медичні витрати на відновлення здоров'я потерпілих, оплату ритуальних послуг, численні соціальні виплати і компенсації інвалідам й утриманцям вбитих з корисливих мотивів громадян.

Соціально-економічні наслідки вторинного порядку зазвичай носять прихований характер і полягають в тому, що функціонування корисливої насильницької злочинності здійснюється у системі суспільних взаємозв'язків із фоновими явищами тіньової економіки. Назвемо найбільш значущі з них: нелегальні ринки праці у міських агломераціях; торгівля зброєю і спецзасобами, наркотичними речовинами і психотропними препаратами, психоактивними фармстимуляторами; сформований ринок незаконних послуг (так званих «чорних риелторів та нотаріусів», які працюють у сфері нерухомості, фінансових конвертаційних центрів, підпільних пунктів валютних мініяйл, місць надання сексуальних послуг, точок торгівлі сурогатними спиртними напоями та ін.). Перелічені сфери індустрії кримінального та криміногенного бізнесу одночасно виступають ареною насильницького збагачення при перерозподілі доходів від незаконної діяльності. Наслідки корисливої насильницької злочинності у цьому закритому середовищі зайвий раз підтверджують ефективність корисливого насильства, швидкість забезпечення злочинного результату, ергономічність співвідношення цілей і засобів реалізації злочинних намірів. Демонстрація ефективності (сили наслідків) корисливої насильницької злочинної практики у зворотному порядку формує антисуспільну затребуваність корисливого насильства у сфері криміногенного підприємництва як засобу швидкого збагачення. Саме таким чином наслідки стимулюють існування соціально-економічних детермінант корисливої насильницької злочинності, сприяють їх розвитку, розширенню сфери дії.

Слід також наголосити, що на рівні суспільного способу виробництва матеріальних благ інтегрованим соціально-економічним наслідком корисливої насильницької злочинності є деформація легаліського порядку розподілу, обміну і споживання сукупного продукту праці членів суспільства.

Соціокультурні наслідки корисливої насильницької злочинності варто розглядати в історичному континюмі та нормативно-ціннісному зрізі сьогодення. Кримінальна спадщина корисливих насильницьких злочинних посягань призвела до інституціоналізації корисливого насильства [8], формування злочинської субкультури насильницької наживи. Ідея вигідності насильницького заволодіння матеріальними благами на якомусь етапі була модифікована із загальної злочинської ідеології, традицій паразитичного існування. Втім, важко не помітити й певну опозиційність та протестанський дух субкультури корисливого насильства стосовно усталених злочинських канонів. Невизнання злочинських принципів, культивування законів

«вовчої зграї», потенційна готовність убивати й калічити власників майна при найменшій спробі супротиву, стратегія фізичного знищення конкурентів у боротьбі за лідерство, надмірна жорстокість до відступників і зрадників, захоплення ризику й рішучості, взагалі прожектерська філософія, що виявляється у демонстрації значущості гедоніських відчуттів, викликаних вживанням алкоголю, наркотиків, енергетичних фармстимуляторів, сесуальних втіх, ігрового азарту та ін., а також атрибутів високих споживацьких стандартів, комплексно становлять особливий зміст субкультури кримінальної насильницької наживи, що стихійно складалася у виру становлення злочинного середовища. Даний тип субкультури займає транзитивне положення між злочинною і насильницькою, при цьому якісна своєрідність корисливого насильства не викликає жодних сумнівів. Інтегрованість накопиченого історичного досвіду корисливої насильницької кримінальної практики, вироблення стереотипів мислення при плануванні злочинів, усталених стандартів і правил реалізації злочинних намірів, системи санкцій і заохочень, статусної ієрархічності внутрішньогрупових взаємин трансформуються в самостійне антисоціокультурне середовище, де панує відповідний світогляд, система антисуспільних цінностей і аморальних переконань, поведінкових установок насильницького збагачення. Ціннісна основа до певної міри відособленого злочинного середовища корисливого насильницького спрямування формувалася під впливом оцінок колективною свідомістю кримінальних кіл акумульованих роками наслідків злочинних проявів, ефективності насильницької програми дій, її дохідності, аналізу прорахунків і невдач цілереалізації. В історичному горнилі кримінальної практики утворилася інформаційна форма зв'язку між кримінальним досвідом та субкультурними традиціями минулого і сучасності, що забезпечує функціональні характеристики явища й нормативно-ціннісний простір відтворення.

Які вектори впливу наслідків корисливої насильницької злочинності в умовах сьогодення? По-перше, це підривання культурно сформованої ієрархії соціальних цінностей, серед яких найвищі ранги посідають особа, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, а також власність, матеріалізована у праві власності на володіння, користування і розпорядження майном. По-друге, раціоналізація корисливого насильства в інформаційному просторі українського суспільства як ефективного засобу досягнення життєвого успіху, а також інтелектуально невибагливого надшвидкого способу здобування коштів на задоволення гедоніських устремлінь. Відкрите і завуальоване пропагування корисливого насильства в умовах криміналізованості механізмів наживання капіталів та духовного занепаду досить небезпечно. По-третє, експансія субкультури корисливого насильства в глибоко конфліктне й агресивно налаштоване до офіційної системи морально-етичного виховання підлітково-молодіжне середовище. Помічено, що дані соціально-вікові групи населення більше за інших орієнтовані на матеріальне споживання, ніж на духовний розвиток. По-четверте, пропагування ідейними представниками злочинних кіл принципів корисливого насильства у середовищі нормативно дезорганізованих спільнот населення, схильних досягати проголошені капіталістичною культурою матеріальні життєві цілі та корисливі інтереси незаконними, але швидкими й ефективними насильницькими засобами.

Соціально-психологічні наслідки корисливої насильницької злочинності полягають у наступному. Передусім це негативні зміни суспільної свідомості, викликані страхом перед даною злочинністю. Зв'язок страху і віктимізації докладно описав В.О. Туляков [9]. Зверталася увага, що каталізатором страху виступають не тільки реальне зростання рівня злочинності, але й соціальні умови життєдіяльності людей, досвід віктимізації, інформація про стан злочинності [9]. Напевно в кризових умовах втрата постійного джерела доходів, інфляція і знецінення банківських заощаджень, стрімке падіння рівня життя, недовіра до органів кримінальної юстиції, негативно відбилися на соціальному самопочутті населення. Віктимологічне опитування населення, проведене нами у 2008 році (1104 респондентів), наочно підтвердило наростання страху перед корисливою насильницькою злочинністю. На питання: «Чи вважаєте Ви себе захищеними від корисливих насильницьких посягань?», отримано наступні відповіді: так, вважаю повністю захищеним (4,3 %), скоріше так, ніж ні (20,1 %), ні, не вважаю себе

захищеним (74,5 %), не відповіли (1,1 %). Індикаторами загального погіршення криміногенної ситуації та рівня правопорядку у суспільстві є повідомлення ЗМІ про зростання так званої вуличної корисливої насильницької злочинності, резонансних нападів на банківські установи та житло громадян, а також вбивства із корисливих мотивів найбільш незахищених верств населення, чого останнім часом не бракує. Наразі варто

Перелік корисливих насильницьких злочинів наводився в преамбулі анкети і включав склади злочинів, що склали предмет нашого дослідження.

замислитися над наслідками страху (наслідками наслідків) перед корисливою насильницькою злочинністю. Дійсно, з одного боку, це поглиблення віктимізації окремих категорій населення, оскільки під впливом страху пригнічується воля до супротиву, відбувається свідоме сприйняття неминучої участі жертви корисливих насильницьких посягань. Страх породжує тривогу, стресово-фрустраційні стани психіки, втрату довіри, порушення соціальної взаємодії і солідарності, сприяє відчуженню й усамітненню, що робить беззахисними жертв перед небезпекою посягання. З другого боку, сигнальна функція страху перед загрозою цієї злочинності, навпаки, мобілізує захисні механізми певної частини спільноти, концентрує увагу, підвищує обережність, сприяє консолідації, створенню системи колективної безпеки, стимулює співпрацю з органами кримінального переслідування, що, безумовно, звужує межі поля віктимності. Не виключається і такий варіант адаптації до загрози стати жертвою, як реакція на випередження. Деякі соціальні групи з метою зберегти і примножити свої матеріальні статки свідомо залучаються до корисливої насильницької злочинної практики й у такий спосіб використовують загальну атмосферу невизначеності та незахищеності буття, наживаючи при цьому злочинні капітали.

Соціально-психологічні наслідки корисливої насильницької злочинності полягають в адаптації великих і малих соціальних груп, окремих спільнот населення до її функціонування та видозмін. Відбувається звикання людей із даним соціальним фактом, вироблення соціальних позицій до його сприйняття. Вельми ймовірно, що для люмпенізованих прошарків населення, маргіналізованого потоку вільнонайманої робочої сили до міських агломерацій злочинне середовище корисливого насильницького спрямування дає ресурси для паразитичного існування та незаконного збагачення.

Вплив корисливої насильницької злочинності здійснюється за рахунок розширення сфери корисливих інтересів, пошуку нових віктимізованих страт населення, так би мовити фізичних «об'єктів» нападу, удосконалення способів і знарядь посягань, розширення каналів збуту викраденого майна. Не можна оминати увагою намагання організованих угруповань створити систему внутрішньої безпеки, яка б дозволяла тривалий час здійснювати злочинну діяльність, ефективно протидіяти зовнішнім загрозам.

Зрештою негативним соціально-психологічним наслідком корисливої насильницької злочинності є існування контингенту злочинців, соціальних носіїв злочинного досвіду, ідейних наставників поширення традицій, джерела регенерації «блатної злодійської субкультури», своєрідного рецидивістського «ядра», котре консолідує спільноту, дбає про наступність поколінь, створення «кадрового резерву» й уособлює загальний образ цієї злочинності.

Суттєву шкоду суспільству спричиняють негативні наслідки латентної корисливої насильницької злочинності, бо самим фактом її існування порушуються основи соціальної справедливості, нівелюється принцип невідворотності покарання дійсних злочинних елементів, не відшкодовуються матеріальні збитки та моральна шкода. Результатом латентизації є поширення настроїв безкарності у злочинному середовищі, статусні зміни колективної свідомості, що зумовлюють продовження злочинної діяльності, застосування більш тяжких форм насильства, утвердження злочинних намірів контингенту нестійких криміногенних елементів. У кінцевому підсумку все це призводить до нагнітання соціальної напруги, підтримання атмосфери страху, зневіри населення у спроможність органів кримінальної юстиції ефективно протидіяти розвитку явища, що послаблює опірні властивості законослухняної

спільноти, сприяє віктимизації. Зворотною стороною так званої штучної латентності виступають неефективні управлінські рішення з боку керівництва правоохоронних структур, дискредитація системи статистичної звітності, викривлення реальної кримінальної обстановки в суспільстві, неадекватне кадрове і ресурсне забезпечення боротьби з явищем. Сказане негативно відбивається на плануванні заходів запобігання і протидії корисливій насильницькій злочинності, прогнозуванні тенденцій її розвитку на майбутнє.

Розглянуті соціально-економічні, соціокультурні та соціально-психологічні наслідки корисливої насильницької злочинності, безумовно, не вичерпують проблеми негативних змін суспільного життя і суспільної свідомості причинно пов'язаних із функціонуванням та відтворенням цього явища. Системна взаємозалежність соціальних структур, котрі зазнають негативного впливу від корисливої насильницької злочинності, залишає простір і для подальших досліджень у цьому напрямку.

Список використаної літератури:

1. Экономические и социальные последствия преступности: новые задачи в области исследований и планирования (Рабочий документ, подготовленный секретариатом ООН A/CONF. 56/7. Russian – pp.1,2. – Page.3): Пятый Конгресс Организации Объединенных Наций по предупреждению преступности и обращению с правонарушителями (Женева, Швейцария, 1-12 сентября 1975 г.). – С. 3.

2. Кузнецова Н.Ф. Избранные труды / Предисл. В.Н. Кудрявцева. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – С. 46.

3. Жалинский А.Э. Специальное предупреждение преступлений в СССР (вопросы теории). – Львов: Выща шк., изд-во Львов. гос. ун-та, 1976. – С. 60.

4. Бабаев М.М. Социальные последствия преступности: Учеб. пособие. – М.: Академия МВД СССР, 1982. – С. 21.

5. Єдиний звіт про злочинність в Україні за 12 місяців 2008 р. (Ф № 1). – К.: ДІТ МВС України, 2009.

6. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5-и т. – Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / За заг. ред. В. В. Сташиса. – Х.: Право, 2008. – С. 45.

7. Лунеев В.В. Преступность XX века: мировые, региональные и российские тенденции. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – С. 89-90.

8. Дремін В.Н. Институционализация преступности и институциональная криминология: концептуальные подходы // Криминологія в Україні та протидія злочинності: Зб. наук. ст. / За ред. М.П. Орзіха, В.М. Дрьоміна. – Одесса: Фенікс, 2008. – С. 65.

9. Туляков В.А. Виктимология (социальные и криминологические проблемы). – О.: Юрид. лит., 2000. – С. 201.